

CONSIDERATIONS AND APPRECIATIONS CONCERNING THE ANTROPIC TOURISTIC POTENTIAL OF APUSENI MOUNTAINS

**Ramona BLAGA, I. CSOSZ,
Diana RACHICIU**

Universitatea de Științe Agricole
și Medicină Veterinară Timișoara
e-mail: ramonablaga2005@yahoo.com

Representing human creation, entropic touristic resources are the fruit of technical, cultural and economic efforts and also the material and spiritual elements of human communities from Apuseni Mountains, manifested in time in a harmonious combination with nature. In Apuseni Mountains lays an immense thesaurus composed by archeological vestiges, historical, art and architecture monuments and also an inestimable patrimony witch confirm the evolution and the continuity of labor and life for these regions, development of Romanian art and culture of Romanian people.

The most important for agrotourism are:

- *Elements of rural popular architecture from churches and wood houses specifics for these counties, region of Bucium and Muntele Mare.*
- *Popular costume is very special and it is still wear frequently, specially in Ocoliș-Sălciua and Lupșa region.*
- *Elements of rural popular art characterized by simplicity, firmness, sobriety and functionally specifics for Apuseni Mountains.*
- *Folkloric manifestations like customs, traditional customs at one calendaristic fixed date.*
- *Monuments and places connected with the historical of inhabitants.*
- *Religious architectural monuments.*

The architecture of Apuseni Mountains region has two influences: first is one specific for mountains regions and the second is specific to Tisa Plain. Traditional rural houses still contains three rooms. The interior is very simple and functional: a corner is for preparing food, one for rest and one for domestic stuffs.

The main field of activity for these communities is agriculture, forestry and industry.

The main profession centers are:

- *for pottery field: (Beiuș-Leheceni, Săliște de Vașcău, Criștoru de Jos, ceramica roșie; Crișul Repede – Vadu Crișului).*
- *for inside textiles: interior (Chișcău, Pietroasa, Remetea-Beiuș, Bratca, Borod - Crișul Repede).*
- *wood hope chest at Budureasa, etc.*

Keywords: *traditional architecture, traditional occupations, technical rural installations, popular costume, folkloric manifestations.*

Satul a fost mereu un păstrător al tradițiilor. Majoritatea acestora, și de ce să nu spunem sincer, nu se pretează la oraș. O tradiție trebuie să fie simultan veche (prin însăși definiție) și permanent repetată, într-o formă care cât mai fidelă. Discontinuitatea unei tradiții duce la pierderea simbolisticilor acesteia și favorizează inserarea unor elemente străine care ajung în cele din urmă să o deturneze. În aceste cazuri, și în special în acesta din urmă, nu mai putem vorbi despre tradiție, chiar dacă această mai păstrează o parte din tiparul și elementele originale.

MATERIAL ȘI METODĂ

Zona luată în studiu se întinde pe teritoriul a șase județe. Cu toate că reprezintă o suprafață mare din punct de vedere geografic, din punct de vedere al modului de viață există multe similitudini. Pentru culegerea datelor am făcut cercetări în teren pentru trei din cele șase județe. Pentru celelalte trei am recurs la culegerea unor date monografice dar și la aplicarea unor chestionare și discuții cu unii din locuitorii județelor de pe teritoriul Munților Apuseni. Pe parcursul cercetării am utilizat chestionare de specialitate, realizate de un sociolog, chestionare pe care le-am prelucrat ulterior.

REZULTATE ȘI DISCUȚII

1. Arhitectura tradițională

Arhitectura zonei a cunoscut două influențe: aceea a Munților Apuseni pentru zonele montane unde s-a preluat modul de construcție caracteristic acestora și influența Câmpiei Tisei al cărei mod de realizare a construcției a fost preluat și aplicat în zonele depresionare și de contact cu muntele.

Gospodăria țărănească tradițională cuprindea și mai cuprinde și acum: casa de locuit, șura și acareturile.

casă cu două camere de locuit,
două cămări, pridvor

gospodărie cu curte simplă
specifică așezărilor răsfirate

șură cu grajd

fânar „în furci” pentru
adăpostirea furajelor

cămară, colnă,
coteț de porci

Casele tradiționale din Munții Apuseni sunt construite din bârne de lemn prinse la colturi în mușcături sau în coada de rândunică. Acoperișul era realizat din paie sau din șindrilă, în patru ape în zonele înalte de munte și în două în cele de contact.

Construcția avea de regulă trei încăperi: camera de locuit, cămara și tinda. În zonele de munte fundația este din pietre legate cu mortar sau cu pământ iar uneori prin folosirea iscusită a denivelărilor terenului sub casa se realizează pivnițe. Podeaua casei era din pământ bătătorit iar mai apoi din scânduri.

tindă cu sistem de încălzire

interiorul casei

pat acoperit cu lipidee

Interiorul caselor țărănești tradiționale impresionează prin simplitatea și funcționalitatea amenajărilor. Pentru casa cu o singură încăpere s-a adoptat împărțirea funcțională pe colturi a acesteia: un colt era amenajat pentru prepararea mâncării, unul pentru odihnă altul pentru ustensile și vase iar ultimul pentru servirea mesei (cu mese și scaune sau lavițe). Pe pereți se așezau blidele iar deasupra lor ștergare așezate în forma de fluture. Țesăturile de interior se făceau din lână sau fibre vegetale (câneapă, in, bumbac).

2. Portul și cântecul popular

Portul bărbătesc tradițional se compune din opinci, obiele de lână, cioareci de postav alb, șerparul (sau brâul), cămașa, cojocul sumanul și bitușa iar la sărbători la acestea se adaugă cizmele de piele lungi. Cămașa bărbătească, principalul accesoriu este albă, largă cu cusătura fină la guler de culoare neagră pentru bătrâni și roșie pentru tineri. Cromatica pentru costumul bărbătesc este de regulă sobră, dominând albul și negrul celelalte culori fiind folosite cu multă discreție.

Portul femeiesc cuprinde opinci, obiele, poale albe, zadio, cămașa, spătoi, cojoc, suman, batic (numit în zonă cârpa). Spătoiul, zadia, cârpa de cap sunt pe fond negru și au o ornamentație bogată cu o gamă coloristică pastelată. Peste batic uneori se pune un ștergar foarte bogat împodobit.

Cântecul și jocul popular însoțesc principalele momente de sărbătoare, fie ca este vorba de festivaluri populare, târguri și mai ales nunți țărănești. În comparație cu portul popular cântecul și jocul popular s-au păstrat mai puțin alterate de trecerea timpului.

3. Ocupații tradiționale

Locuitorii acestei zone practicau încă din vechime o serie de meserii care pot fi încadrate în trei mari profile: agricol, forestier și industrial.

➤Agricultura: a fost și este în continuare principala activitate prin care locuitorii zonei își asigură existența. Practicarea agriculturii prezintă interes prin faptul ca mijloacele folosite pentru lucratul pământului sunt în continuare, în cea mai mare parte cele arhaice.

➤Lemnăritul: a implicat în trecut o mare parte a locuitorilor zonei, în prezent datorită reducerii suprafețelor împădurite și a exploatării organizate, numărul celor implicați în aceasta activitate este mult redus. Existau: Bardași, Cercurari, Dulgheri, Rotari, Scândurari, Șindrilari.

➤Pe văile mai importante din masiv (Crișul Repede, Valea Iadului) se practică până la sfârșitul secolului trecut plutăritul, buștenii neprelucrați legându-se în plute și fiind transportați până în Câmpia Crișurilor. Albiile acestor râuri au fost amenajate în acest scop cu stăvilare, diguri și locuri de descărcare. Dar lemnul se folosea și pentru întrebunțări locale dintre care una din cele mai importante era confecționarea lăzilor de zestre.

➤Meșteșugurile țărănești au fost, extrem de variate nevoilor existente care nu puteau fi satisfăcute prin schimburi cu alte zone și datorită bogăției de materii prime minerale, animale și vegetale. Meșterii populari confecționau: buciume, donițe, fluiere, furci, tulnice. Cele care au avut o amploare deosebită sunt următoarele:

- Olăritul: se practica atât în bazinul Crișului Repede cât și în bazinul Crișului Negru. Cel mai important centru de olărit al zonei a fost și este cel de la Vadu-Crișului unde în anul 1938 erau înregistrați peste 90 de olari. În prezent mai lucrează doar un singur olar. Ceramica realizată este din argilă albă (datorită lipsei de oxizi de fier) și este orientată preponderent spre ceramica de uz casnic.

- Văraritul: se practica în trecut pe scara largă în masiv, vărarii din aceasta zonă deserveau o mare parte din nevoile de var ale vestului țării. Practicarea sa este legată direct de prezența calcarului, care furniza materia primă pentru aceasta activitate. Cuptorul de var numit local cameniță este de trei tipuri: îngropat în pământ, semiîngropat (în pantă) și la suprafață. În prezent arderea calcarului se mai practica doar pentru satisfacerea nevoilor locale, cuptoare de var în stare de funcționare existând încă la: 10 Hotare, Damis, Ponoare, Remeți, Vadu-Crișului, iar cuptoare de var părăsite pot fi văzute răspândite pe întreaga suprafață a masivului.

- Blănăritul-cojocăritul: nu se mai practică în prezent decât sporadic. Centrele cele mai importante erau la Vadu- Crișului și Șuncuiuș unde se făceau pieptare închise pe umeri și sub braț iar tăbăcirea pieilor se făcea la Bratca. În bazinul Crișului Negru centrele cele mai importante erau la Căbești și Roșia.

- Prelucrarea fibrelor textile: se foloseau ca materii prime cânepa, inul, lâna și bumbacul.

- Mineritul: se practica în zona Suncuiuș-Vadu Crișului încă din secolul XVIII, în secolul XIX mari cantități de argilă exploatate aici fiind exportate.

4. Instalații tehnice țărănești

Au cunoscut în zonă o răspândire foarte largă. Cele mai vechi astfel de instalații sunt râșnițele de piatră datând din perioada neoliticului. Exemplare de astfel de râșnițe se pot vedea la centrul de ceramică Vadu-Crișului.

Morile din această zonă sunt de două feluri: cu aducțiune superioară (cu palete sau cu cupe) și cu aducțiune inferioară numite și mori de curent. În tabelul de mai jos am prezentat principalele mori din zonă:

Tabel 1

Principalele mori

Amplasare	Localitate	Alte precizări
Complex industrial țărănesc-Valea Iadului	Bulz	Moară cu cupe
Valea Topa	Vârciorog	Moară cu aducțiune superioară
Valea Videi	Sitani	-
Valea Videi	Luncasprie	-
Valea Șteazelor	Roșia (Ponița)	Moară cu aducțiune superioară (palete)
Valea Toplița de Roșia (distilerie)	Roșia (Apateu)	Moară cu aducțiune inferioară
Valea Roșia	Roșia	Moară cu aducțiune superioară
Valea Roșia	Roșia	Moară cu aducțiune superioară
Valea Roșia	Căbești	Moară cu aducțiune superioară
Valea Roșia	Josani	-
Valea Roșia	Remetea	Moară cu aducțiune superioară
Valea Videi	Pomezzeu	
Valea Mișidului	Șuncuiuș	Moară cu aducțiune superioară -nu mai funcționează

Sursa: prelucrările autorului după date administrative

Morile cu palete erau destinate apelor mai mari iar cele cu cupe apelor cu debite mai mici. Joagărele hidraulice: se utilizau pentru tăiatul buștenilor în scânduri. Foloseau forța motrice a apelor repezi de munte ce puneau în acțiune roți asemănătoare celor de moară. Aceste instalații au funcționat până în secolul nostru, cel din Munteni (Comuna Bulz) a funcționat până în anul 1955. Instalații asemănătoare au mai existat la Șuncuiuș, Meziad, Roșia.

Pivele de postav (steaze): au funcționat până la începutul secolului cele mai multe fiind în Luncasprie, Roșia (Valea Steazelor), Bratca. Un singur exemplar mai poate fi încă văzut în cadrul complexului industrial țărănesc de la Bulz, care mai cuprinde pe lângă piva de postav o moară cu cupe, o vâltoare și o fierărie.

Centre meșteșugărești:

- în domeniul olăritului (Beiuș-Leheceni, Săliște de Vașcău, Criștioru de Jos, ceramica roșie; Crișul Repede – Vadu Crișului, ceramica albă).
- în domeniul textilelor de interior (Chișcău, Pietroasa, Remetea-Beiuș, Bratca, Borod - Crișul Repede).
- lăzi de zestre din lemn (Budureasa).
- pentru prelucrarea papurei (Bors, Otomani – Crișul Repede și Barcău-Crasna).
- pentru împletituri din nuiete (Salonta – Crișul Repede).
- ouă încondeiate (Dragoteni, Remetea – Beiuș).

CONCLUZII

Tradițiile și obiceiurile în Munții Apuseni au fost direct legate de creștinism, care aici în special datorită izolării și vieții aspre, a căpătat în cele mai multe cazuri un aspect monahal profund influențat de superstiții și cu adânci rădăcini mistice.

Gospodăria țărănească tradițională cuprindea și mai cuprinde și acum: casa de locuit, șura și acareturile.

Construcția avea de regulă trei încăperi: camera de locuit, cămara și tinda. Interiorul caselor țărănești tradiționale impresionează prin simplitatea și funcționalitatea amenajărilor.

Locuitorii acestei zone practicau încă din vechime o serie de meserii care pot fi încadrate în trei mari profile: agricol, forestier și industrial.

Cântecul și jocul popular însoțesc principalele momente de sărbătoare, fie ca este vorba de festivaluri populare, târguri și mai ales nunți țărănești.

În prezent zona studiată se confruntă cu pierderea tradițiilor ca o consecință a modificării stilului de viață a comunităților de aici.

BIBLIOGRAFIE

1. Csosz I. - *Agroturism montan*, Editura Mirton, Timișoara, 1996
2. Nistoreanu, P., *Turismul rural*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1999
3. Gârbovean, A., Ailenei, D., *Perspective ale dezvoltării turismului în Munții Apuseni*, Sesiune anuală de comunicări științifice IECIT, București, 1988
4. ***Direcțiile Județene Alba, Arad, Bihor, Cluj, Hunedoara, Sălaj
5. *** www.cciprian.3x.ro/apuseni/traditii.htm#3
6. *** www.ruraltourism.ro/apuseni/html/apuseniro.html